

**DENGE VE
DENETLEME
AĞI**

BIRARADA.ORG

**>> Demokrasi
BAROMETRESİ**

POLİTİKA BELGESİ NO: 20

18 / Nisan / 2016

DENGE VE DENETLEME İÇİN BAĞIMSIZ VE TARAFSIZ YARGI

Demokratik bir hukuk devletinin vazgeçilmez unsuru olan kuvvetler ayrılığı, devletin “mutlak, en üstün ve sınırsız” iktidarının yasama, yürütme ve yargı organları arasında bölüştürülmesiyle kurulacağı düşünülen denge ve denetleme sistemi ile eşanlamıdır. Böyle bir sistemin asla ihmal edilemez en önemli unsuru ise yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığıdır. **Yargı, yasama ve yürütmenin işlemlerinin hukuka uygun olup olmadığını denetleyebilmek ve gerektiğinde onları frenleyebilmek için tarafsız ve bağımsız olmalıdır.**

Hukuk devletinin en önemli unsurlarından biri kuvvetler ayrılığı ilkesidir. Kuvvetler ayrılığı ilkesi ile denge ve denetleme mekanizmaları, yasamanın üstünlüğü düşüncesini gerçekleştirir, yürütmenin yasamanın çıkardığı genel normlara tabi kılınmasını sağlar ve **yargıyı bağımsız bir güç olarak inşa ederek devletin faaliyetlerinin denetlenebilirliği ilkesini** inandırıcı hale getirir. Temsili demokrasiye dayanan parlamenter sistemde yargı, kuvvetler ayrılığı ilkesinin varlık şartı ve müeyyidesidir. Yani yasama ve yürütmenin kendileri için çizilmiş yetki alanlarını ihlal etmeleri, yetkilerini hukuka aykırı olarak kullanmaları durumunda yargının onları denetleyip, yaptıkları işlemleri iptal ederek frenlemesi mümkün olmalıdır. Böyle bir denge ve denetleme mekanizması yönetimde keyfiliğin önüne geçecektir.

Yargının denge ve denetleme sistemi içinde kilit öneme sahip işlevini yerine getirebilmesinin ön koşulu ise yargının bağımsızlığının ve tarafsızlığının sağlanmasıdır. Kısaca hakimlerin karar verirken hür olmaları, hiçbir baskı ve tesir altında olmamaları olarak tanımlanabilecek yargı bağımsızlığının tesis edilmesi için öncelikle hakimi dış etkilerden koruyacak yapısal güvencelerin tanınması gereklidir. Son dönemde Anayasa Mahkemesi kararları özelinde başlayan ancak her dönemde ülkenin gündeminde olan yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı, bu ilkeleri uygulamaya geçirecek köklü reformların yapılması ile mümkün olacaktır.

“Yargının denge ve denetleme sistemi içinde

kilit öneme sahip işlevini yerine

getirebilmesinin ön koşulu ise yargının

bağımsızlığının ve tarafsızlığının

sağlanmasıdır.”

Denge ve Denetleme Ağı Olarak Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığının Sağlanması İçin Önerilerimiz

- Türkiye’de yargı bağımsızlığı konusunda güçlü bir gelenek bulunmamaktadır, yargı bağımsızlığı kavramının netleştirilmesine gereksinim vardır. Yargı bağımsızlığının tanımı ve unsurları için **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları** ve Avrupa konseyi bünyesinde yer alan **Venedik Komisyonu tavsiyeleri** referans olarak alınmalıdır. Bu, AB üyesi olmanın da temel koşullarından biridir.
- Yargı bağımsızlığı açısından ele alınması gereken bir diğer unsur ise, mesleğe alınmada uyulması gereken ölçütler ve atama usûlleridir. Mesleğe alımda liyakat esası benimsenmeli ve nesnel ölçütler kullanılmalıdır.
- Yargı bağımsızlığı konusunda en önemli hususlardan biri de, Anayasa’nın mahkemelerin bağımsızlığı ile ilgili 138. Maddesi ve hakim ve savcılık teminatı ile ilgili 139. Maddesi tarafından garanti altına alınmış olan **hakimlik teminatının sağlanmasıdır**. Bunun için Siracusa ilkeleri temel alınmalı, hakimin dış baskılardan etkilenmemesi, nakil, emeklilik, tayin, disiplin işlerinde bağımsızlık ve tarafsızlığını tehlikeye düşürecek kısıtlamalar ve yaptırımlar olmamalıdır.
- Yargının bağımsızlığı için **mali bağımsızlık şarttır**. Yargının kendi bütçesini hazırlaması ve yürütmenin mali araçlar üzerinden yargıya müdahale imkanlarının kaldırılması gereklidir.
- Hakimlerin bağımsız ve tarafsız karar verebilmelerini sağlayacak uygun alt yapı hazırlanmalıdır. Aşırı iş ve dosya yükünün hâkimleri sağlıklı karar vermekten alıkoyacağı bilinmelidir.
- Hakimlerin bağımsızlığının sağlanması için **hakimler ve savcılar birbirinden ayrılması** sağlanmalıdır. Savcının görevi bir tür devlet memurluğu olduğu için, bu iki görevin kurumsal olarak birbirinden ayrılması gereklidir
- Diğer iki erkte olduğu gibi yargı erkinin denetimi için de mekanizmalar üretilmelidir. Yargılama süreci kamusal tartışmaya ve toplumsal izlemeye olanak verecek şekilde şeffaf bir yapı ve işleyişe sahip olmalı. **Yargı kararları kamuoyuna açık ve eleştirilebilir olmalı, hesap verebilirlik ilkesi yargı için de geçerli olmalıdır**. Yargının hesap verebilir ve şeffaf olması yargı üzerindeki müdahaleleri de görünür kılacaktır.
- Adalet Bakanı ve müsteşarının Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) içerisinde yer alması yargı bağımsızlığı açısından halihazırda oldukça tartışmalı bir durum yaratmaktadır. Halbuki yargıyı tartışmalardan sakınmalı, krizlere karşı kırılğan bir yapıya sahip olan yargı erkinin kendisinin krize girmesinin önüne geçilmelidir. **Çünkü yargının krizi aynı zamanda diğer kuvvetlerin de krizi anlamına gelecektir**.
- Yukarıda sözünü ettiğimiz öneriler hukuk devletinin ve toplumunun inşası yolunda yargı alanında atılması gereken adımları içeriyor. Ancak hukuk devletinin yanı sıra bir hukuk ve adalet kültürünün de oluşabilmesi için, yukarıda dile getirilen düzenlemelere ek olarak, eğitim başta olmak üzere sivil alanda da bu yönde çabalara ihtiyaç vardır. Özellikle hukuk eğitiminde süre ve niteliğin artırılması büyük önem taşımaktadır.

¹ T.C. ANAYASASI- MADDE 138. Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmede olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

² T.C. ANAYASASI- MADDE 139. Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz. Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır